

Висновки. Таким чином, отримані результати дають підставу для висновку, що поставлена мета – розробити систему творчих завдань, що спрямовані на підвищення творчих здібностей студентів досягнена, припущення про ефективність формування творчих здібностей методами творчих ситуацій та завдань доведена.

Проведене дослідження показало значення впровадження його результатів в практику сучасної вищої школи, але не вичерпує змісту проблеми, що вивчається. На наш погляд чим більше типів педагогічних ситуацій буде розглянуто в ході підготовки майбутніх викладачів малювання, тим більше ймовірність, що молоді фахівці на своїх робочих місцях зможуть самостійно справитись з будь-якою реально виниклою педагогічною ситуацією.

Література

1. Лихачов Б. Т. Педагогика: Курс лекций: Учеб. пособие дл студентов педагог. учеб. заведений и слушателей ИПК и ФПК. изд., перераб. и допол. – М: Юрайт, 2000. – 523 с.
2. Бордовская Н. В., Реан А. А. Педагогика: Учебник для вузов. – СПб.: Питер, 2001. – 304 с.

СИМВОЛІКА РОСЛИННИХ МОТИВІВ У ДЕКОРІ НАРОДНОЇ ВИШИВКИ

Стефанюк Т. П.,

Криворізький державний педагогічний університет

Анотація. У статті розглянуто символіка рослинних мотивів в декорі народної вишивки.

Ключові слова: символіка, народна вишивка, орнамент.

Аннотация. Стефанюк Т. П. Символика растительных мотивов в декоре народной вышивке. В статье рассматривается символика орнаментальных мотивов и их использование в декоративном искусстве не только украинского, но и других народов мира.

Ключевые слова: символика, народная вышивка, орнамент.

Annotaton. Stephanyk T. Symbolics of vegetative motives in decore to national embroidery. In the article the symbolics ornamentation of motives and their use in decorative art not only Ukrainian, but also other peoples of the world.

Key words: symbolics, national embroidery, plant ornamentation.

Постановка проблеми. В наш час існує певна боротьба індивідуального смаку та естетичних уподобань, вихованих народом протягом тривалого часу, що виявляється у формі та оздобленні декоративних виробів, у характері тканин і вишитих речей, у народних розписах. Традиційні форми містять у собі пам'ять про минуле. Володіння ними – володіння певною продуктивною частиною народного художньо-естетичного досвіду. Втрата цієї частини змісту періодично призводить до порушення цілісності творів, до перевантаження частковим по відношенню до загального, що найбільш простежується в роботах так чи інакше пов'язаних з орнаментом. Тому дослідження символіки рослинного орнаменту, вивчення та збереження народних традицій є дуже актуальним на сьогоднішній день.

Робота виконана згідно програм НДР Криворізького державного педагогічного університету.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Загальні питання цієї проблеми висвітлювались у наукових роботах, виданих за два останні десятиріччя: Є. Антоновича, О. Гасюк, О. Найден та Р. Захарчук-Чугай, Т. Кара-Васильєвої але ці автори розглядали загальні питання історії вишивки та орнаментальних композицій, не акцентуючи уваги на символіці рослинних мотивів в декорі народної вишивки та порівнянні їх із символікою аналогічних мотивів інших народів.

Формулювання цілей статті. На сьогоднішній день проблема вивчення, збереження народних традицій, символіки орнаментальних композицій постає дуже актуальною. Наша стаття присвячена більш глибокому дослідженню даної галузі.

Результати дослідження. Узори вишивки – це мистецтво високої естетичної наснаги, простого і водночас мудрого декоративного мислення. В орнаментах вишивки, в гармонії кольорових сполучень, в ритмі ліній узору відчувається глибока змістовність. Для того щоб читати народні візерунки-символи, недостатньо лише вміти вишивати – для цього потрібні знання з історії, філософії, фольклору та етнографії.

В давнину вишивка мала охоронне значення, що втілювалося у магічних узорах-оберегах. В орнаментах вишивок майстри завжди відтворювали красу нашої рідної природи, особливо в період її

квітування. У кожній художній культурі існувала своя традиційна символіка, коли різні природні форми набували своєрідного значення.

Якщо згадати світову історію, то перші рослинні мотиви з'явилися в Асиро-Вавілонії, а в Давньому Єгипті капітелі колон прикрашали розписом у вигляді квітів лотоса та папірусу. Давні квіткові мотиви природно поєднувались з архітектурою завдяки стилізованим формам. Згодом зображення рослинних мотивів ускладнювалось, вони набували пластичності та природності. Дуже часто квіткові мотиви називають "язиком символів", тому що з давніх часів зображення квітки використовували для передачі закодованих послань.

У культурі готики з'являється яскравий декор шовкових тканин – де анімалістичний орнамент вдало поєднується з рослинним. Найбільш улюбленими зображеннями тієї епохи були лілії та троянди. Добі Ренесансу притаманні квіткові композиції в арабо-мусульманському стилі. Але особливого розмаїття рослинних орнаментів набула епоха бароко. Улюблені мотиви того часу – незабудка, ромашка, братки.

Одним із художньо-виражальних засобів модерну є орнамент, а першоосновою формотворення стилю модерн виступає звернення митців до природи й фауни. В основу орнаменту модерну були покладені мотиви стилізованих квітів і рослин, з підкресленням і виявленням вибагливості їх ліній, живописності переплетінь, динаміки форм, силуетів. Орнамент насичується експресивним ритмом, внутрішнім рухом, глибоким духовно-символічним змістом. Найбільш улюбленою квіткою, яка зустрічалась в орнаментах тієї доби, є квітка ірису. В Японії ірис символізує успіх і здоров'я, а саме слово "себу" (ірис) ще має значення "пошана військової доблесті". Не дивно, що зображення ірисів також часто можна знайти в японських орнаментах.

Народи Близького Сходу, Китаю, Індії вкладали глибокий зміст у квітку лотоса. Тендітна краса цієї квітки асоціюється з чистотою та цнотю.

На Україні квітка лілеї це також символ дівочих чарів, чистоти та цноти.

Вишита квітка лілії допоможе розгадати таємницю тих чарів. Крім квітки невід'ємними частинами орнаменту є листок і пуп'янок, які складають нерозривну композицію триєдності. У ній закладено

народження, розвиток та безперервність життя. В орнаменті лави неодмінно доповнює знак, що нагадує собою хрест. Він магічний, тому і благословляє пару на створення сім'ї [7, 18].

Квітка троянди набула різного трактування у різних народів. У мистецтві давнього Сходу – це символ радості, у Римі та Китаї, а пізніше і в деяких германських країнах красуня троянда вважалася символом смерті [4,23]. Для християн квітка – троянди-це небесна благодать та всепрощення, а для арабів і мусульман – це чоловічий символ. В Україні троянди це не просто квіти – це квіти-зорі, що уособлюють уявлення народу про Всесвіт як систему. Квіти маку набули символічного сенсу у культурі слов'янських та балканських народів, які надали їм містичного значення. З давніх-давен на Україні святили мак і ним обсыпали людей і худобу, оскільки вірили, що мак має чарівну силу, яка захищає від усякого зла. А ще вірили, що поле після битви навесні вкривається маками. Ніжна трепетна квітка несе в собі незнищенну пам'ять роду. Дівчата, в сім'ях яких був загиблий, з любов'ю і сумом вишивали узори маку на сорочках, а на голови клали віночки із семи маків, присягаючи цим зберегти і продовжити свій рід [7, 18].

В українській вишивці часто використовуються такі мотиви як “виноград”, “хміль”, “барвінок” тощо [2, 4]. Деякі з них несуть у собі відбиток стародавніх символічних уявлень народу. Так, мотив “барвінку” є символом немеркнучого життя. Барвінок також є улюбленою квіткою німецького народу і символізує життєрадісну силу та властивість відганяти погань, захищає від блискавки.

Серед складних рослинних форм поширені вазонні мотиви (“деревця”). Мотив дерева – один із найулюбленіших у світовій художньо-поетичній творчості. Його зустрічаємо у російському, білоруському, українському мистецтві, він типовий для Болгарії, Польщі, Румунії, Молдови. Як відзначали дослідники, його семантика сягає у глибину віків і пов'язана з язичеською міфологією. Священне дерево життя є символом матері-природи.

Поряд з деревом-квіткою популярний мотив вазона. Він набув розповсюдження в декоративному мистецтві Східної Європи XVI-XVII ст., насамперед у кераміці, розписах, в мініатюрі. У російському

застатку, і зокрема, у вишивці, він з'являється в XVII на початку XVIII ст. внаслідок засвоєння ренесансно-барочних мотивів. На кольоровому льняному або шовковому фоні узор завжди виглядав як кущ з фантастичними гвоздиками, ромашками, тюльпанами на гнучких стеблах.

На Україні вазон є найулюбленішим, найбільш розвинутим і в значній мірі художньо автономізованим орнаментальним мотивом [6, 83]. Цей мотив зустрічається в розписах, в орнаментах вишивки, вишивів, кераміки, у витинанках та виконує не лише художню, декоративну функцію, але й символічно-змістовну, фольклорну, знайдену збережену чи ж відновлену у фольклорній пам'яті народу.

Висновки. Художньо-образне значення орнаментів визначається не лише образотворчими принципами. Воно впливає із самої орнаментальності як системи, особливого способу художнього освоєння світу, організації елементів і мотивів, фольклорної символіки та геометричної і рослинної умовності. Орнаменти це своєрідне відображення давніх колективних уявлень про упорядкованість світобудови, прагнення людини передати за допомогою умовно організованих форм своє живе сприйняття навколишньої дійсності.

В наш час декоративно-прикладне мистецтво спирається на традиції народної творчості, але необхідно більш глибоко вивчати цю творчість, намагатися зрозуміти її суть і закономірність розвитку, освоїти естетичні принципи.

Література

1. Антонович С. А. Захарчук-Чугай Р. В., Станкевич М. С. Декоративно-прикладне мистецтво. – Львів: Видавництво "Світ", 1992. – 270 с., іл.
2. Гасюк О. О. Степан М. Г. Художнє вишивання. Альбом. – К: Вища школа, 1981.
3. Данченко О. С. Народні майстри. – К: Радянська школа, 1982. – 128 с.
4. Золотницький Н. Цветы в легендах и преданиях. – Минск: Белорусская энциклопедия. 1994.
5. Кара-Васильева Т. Українська сорочка. – К: Томіріс, 1994.
6. Найден О. Орнамент українського народного розпису. – К.: Наукова думка, 1989.
7. Українська вишивка. Альбом. – К: Мистецтво, 1993. – 264 с.: іл.